

Om digteren Grundtvig

Af Finn Stein Larsen

Poul Borum: Digteren Grundtvig, 284 s. kr. 200, Gyldendal

Borum om Grundtvig og blandt Grundtvig-kendere! En buk i planteskole, tænker man med Frank Jæger. Jeg skal spare læseren for det overfladisk inkommensurable i sammenstillingen. Det fik anmelderne meget ud af, da bogen kom.

Jeg vil hellere dvæle lidt ved det lovende og spændende ved projektet: At kikke ind ad Grundtvigs vindeverrer med andre øjne end dem, der i almindelighed gør det, øjne, der hverken er teologiske, historiske eller pædagogiske. Borums forudsætninger er nemlig – også – indlysende: Han er lyriker som Grundtvig selv. Blandt hans værker må man i denne forbindelse registrere hans »Sangværk til min danske kone«. Han er dagbladskritiker med et frugtbart og usekterisk ståsted i nykritikken og årvågen fornemmelse for, hvad der siden er sket på området, især i angelsaksisk kritik. Hans speciale er den sensymbolistiske modernisme. Den gamle har beskæftiget ham en del og han har fulgt med i Grundtvig-forskningen. Når han hertil – som han siger – kommer med kærlighed og evne til forståelse, sætter han sig ikke mellem stole, men på en solid platform, hvorfra han kan fortælle litteraturkendere noget om digteren Grundtvig og Grundtvig-kendere noget om litteratur. Det gør han også!

Så vidt, så godt.

Jeg skylder at sige, at Deres indforskrevne anmelder deler lidenskab – omend ikke viden – med Borum – for Grundtvig og den moderne lyrik. Jeg er dagbladskritiker (Weekendavisen) og pædagog (Borums yndlingsallergi) med årligt gentagen glæde ved og forpligtelse til at genopvække den gamle over for skiftende gymnasieklasser.

Man bør unde sig den fornøjelse straks at gå til det, der er »Digteren Grundtvig«s hjerteblad, kapitlerne om Syn og Sang, dvs. redegørelsen for Grundtvigs »Nyårmorgen« og for hans salmer. Her er forfatteren på hjemmebane. Dels er han selv et poetisk produktivt menneske, Grundtvigs medvider simpelthen,

med gehør for det, han siger. Dels udfolder han sig her med uhørt veloplagthed, udfald, indfald, paralleller, associationer i og udenfor forfatterskabet, men trods de besynderligste svinkeærinder nær på sagen og med skarp opmærksomhed på teksten. Han lægger ud med en blændende fremstilling af nyårsstundens symbolske betydning i Grundtvigs skrifter: faseskiftet, åbenbaringernes port, livsfølelsens opvågner. Så følger en skarpsindig og åndfuld tydning af linjerne:

i Øresundsbølgen
der end falder slag,
hvoraf man ser følgen
så mangan god dag.

Med lærd forankring i et ordsprog af Peder Syv taler Grundtvig her både om søslag og bølgeslag, der vil få deres virkninger senere. I sammenhængen her er det fordi den poetiske løftelse (sml Nyårsmorgenstunden ovenfor) finder *emne* og *form* i *dåd* (søslaget) og *digt* (det bølgende rytmeslag i det sunde øre). Der er således organisk vækst i Borums fremstilling og han kan nu bruge en kommentar fra Grundtvigs egne »glarøjne«: »der er to meninger om en tale, og når de begge er gode, finder jeg, det er synd at skille dem ad; og hver nyde nu som han nemmer dette slag i Øre-sund«. Med en hilsen til Henning Høirups disputats om »modsigelsens grundsætning« kan Borum nu lancere sin egen »*medsigelsens grundsætning*«, hans logisk-poetologiske konstant, en udredning, der kommer til at danne basis for hele Borums syn på Grundtvigs billedsprog:

»at vi allerede, når vi siger noget, samtidig siger noget andet, nemlig et fravær og et skjult nærvær«.

Vi befinder os her i velkendt naboskab af den strukturelle lingvistik med dens meningspræciserende *denotation* og de *medklingende* men uformulerede overtoner: *konnotationerne*. Men Borum følger sin distinktion videre. Med støtte i kritikeren Paul de Man får han karakteriseret et træk hos Grundtvig som en bestandig frisk navngivningsproces, som han slående kan formulere med velkendte citater af Mallarmé: »donner un sens plus pur aux mots de la tribu« og George: »für die dinge eigene namen zu finden«.

For mig at se er der her sagt afgørende ord ikke blot om »Nyårmorgen« men om hele salmeværket. Det er bestandigt et *både-og*. Vist er det da nordisk romantik og bibelsk emblematik. Allusioner til og citater fra traditionen driver overalt deres raffinerede spil, men billedsproget hos Grundtvig er også og *altid* konkret. Det udgør et mageløst forråd af elementær synssansning, genkendelige kropsrørelser og fortrolige rum for den, der kan nemme det. Paul la Cour så det allerede i »Fragmenter af en dagbog« i en henvisning til et billede »det stående korn« fra Nyårmorgen. Ingen belysning af romantisk gennembrud uden Strandbakkens fuldstændigt troværdige øhavspanorama. Ingen fremstilling af »himlens lyse sale« uden det sansede træk »at du stol har sat for mig«. Før bondeblomsten står som realitet i et rum, ja som inventar i studerekammeret, kan man ikke indse, hvad den har at *betyde*. Først herefter kan de titaniske tanke- og forestillingsbevægelser begynde.

Kunne Eliot have læst Grundtvig, ville han i denne poesi have et udtømmeligt forråd af objektive korrelater. Borum har ret i sin påvisning af, at der her er parallelløb mellem selvgyldig og oprindelig navngivning og kompliceret betydningsfylde.

For mig at se er dette netop Borums betydeligste fortjeneste i bogen. Hans værk bliver – således betragtet – til en suveræn samling af tolkninger ud fra det ovennævnte poetologiske grundsyn. Alle hans tydninger fra den smukke indledende udlægning af småfruedigtet over den brillante fonetiske *tour de force* over Odde-stenens indskrift til de lavmælte betragtninger over »Som dugg på slagne enge« – pendler nemlig mellem mytologisering, stilisering, ideologiserende emblematik på den ene side og det aflyttede tonefald, den genkendelige gestus, den enkle navngivning på den anden. Ved at pointere disse egenskaber hos Grundtvig sparer Borum sig selv for en del af de vanskeligheder, som er påkommet et utal af Grundtvig-skribenter i jubelåret, nemlig at deltage i de hidsige aktualiseringers overbudsstrategi. Jeg ser ikke bedre end at det, Borum gør, er at rydde en niche for Grundtvig i et poetisk pantheon af levende klassikere i stedet for at gøre ham »kun nulevende«. »Grundtvig er historisk, så sandt som vi alle er historiske væsner og han er levende så sandt som der findes noget, der hedder klassisk digtning«. Det er også derfor, han så befriende rigtigt får indsat ham i så mange overra-

skende sammenhænge med moderne klassikere: Blake, Coleridge, Yeats, Wallace Stevens, Hölderlin, Mallarmé, Marianne Moore og Eliot.

Herpå følger da i bogen en lidt summarisk men forfriskende tolkning af »Nyårsmorgen«.

Det er blevet sagt, at Borum ængsteligt søger at holde sig gode venner med Grundtvigiologerne. Det er ikke rigtigt. Han uddeler visselig begmænd med rund og kyndig hånd. Tag hans salmekapitel og se ham karakterisere salmeforskerne, undertiden hastigt og knapt, men kun sjældent som han ellers kan have for vane: uargumenteret. Her får Uffe Hansen læst og påskrevet for sine folkelige genfortællinger, Erik Heinemeier for sin opbyggelige exegese, Søren Holm for sit folkereligøse »kultiske« skole-ridt, Hans Brix og Ejnar Thomsen fordi de holder frikvarter og ikke tager hans brugspoesi helt alvorligt, Bugge og Thorkild Borup Jensen fordi de gør kirkehistorisk museum af hans salmer og salmebogseditorerne fordi de lemlæster hans tekster.

Kun Magnus Stevns og Christian Thodberg slipper gennem nåleøjet, Stevns for sine små mirakler af indforstået tekstlæsning og Thodberg på grund af den skarpsindige påvisning af relation mellem prædiken og salme – og dette endda knebent nok, fordi han prøver at lave prosadigte af prædikenerne.

Når Borum herpå trækker blank med egne fortolkninger giver han igen noget af det bedste bogen rummer. Siden Stevns er der ikke skrevet bedre om dødsdigtet »At sige verden ret farvel« (det lykkes oven i købet Borum at gennemføre en holdbar tekstkorrektion). Der er flugt og brus over redegørelsen for »Alt hvad som fuglevinger fik«. Men her så vi visselig gerne meget mere. Salmekapitlet er og bliver et – afgørende og betydningsfuldt, lad det være sagt – strejftog på området, der råber på senere behandling.

Men hvad giver bogen mere end en afgørende og skelsættende opfattelse af billedsproget, der får konsekvenser for fremtidens syn på poeten Grundtvig og en række markante salmetolkninger? Den giver en tankevækkende og personlig antologi af tekster og kærnesteder, ofte resultatet af vandringer, hvor andre ikke før har haft deres gang. Den giver en kontinuerlig ræsonneret poetik med overbevisende belysning af, hvordan det går til i Grundtvigs skabende sind. Den giver den øvede tekstlæsers

djærve dispositionelle rids gennem ordmasser, der først synes ufremkommelige. Den giver den kvalificerede amatørs bidrag til frugtbar betragtning af fagdisciplinernes område; for eksempel tror jeg ikke, man kan overse Borums bidrag til Grundtvigs homiletik (prædikenteknik).

Og så er den velskreven. Det er kun sjældent, at Borum hakker i det, når han opdager, han ikke har noget at sige om en tekst (Thorvaldsens dødsdigt). Fremstillingen er stort set båret af et langt, veloplagt åndedrag og præget af en stil, der i lige måde behersker solid commonsense og esoteriske indsigter. Borums respekt og ærefrygt for emnet viser sig i en taktforømmelse, der lægger kærlighedens kåbe over manglerne uden dog at tilsløre dem. Han er velsignet uhøjtidelig og nægter sig så sandelig ikke noget. Her er rigeligt med kældermænd og brandere, der dog oftest har pædagogisk sigte: Semiologer kalder han semiopater, Derridas filosofi kaldes derridadaisme. »Vodden virker det på Dem, frk. Hansen?« skriver han, når han skal illustrere det tien-de punkt, tilegnelsen, af homiletikerens abc med de ti t'er.

Lad så være, at der i farten er smuttet besynderligheder med. Et sted tales der om, at Grundtvig er venneløs. Det kan jeg ikke forstå, selvom en del af hans personlige relationer svarer til guru-ens holdning overfor tilbederne. Lindhardt har »den retfærdigste nutidige bedømmelse af Grundtvigs kirketanker«. 15 sider længere henne læser man: »Meget godt kan og må man sige om P.G. Lindhardt, men ingen har nogensinde beskyldt ham for at være fair«. Jo, Borum altså!

Som man forstår har jeg her væsentligt holdt mig til det, jeg kalder bogens hjerteblad: Syn og Sagn. Med en grov forenkling kan man sige, at bogen tynder ud i intensitet henimod begyndelsen (og kapitlet »Mangfoldighed«) og slutningen (kapitlet »Enheden«). Mangfoldigheden, der skulle beskæftige sig med udviklingsforløbet, er således blevet en ræsonnerende bibliografi med megen imponeret dvælen ved produktionens sidemæssige format og en del small talk. I slutningskapitlet lykkes det ikke heller Borum at skabe det helhedsbillede af Grundtvig, hvor alle de historiske, mytologiske, sociale og teologiske udfoldelser suverænt ses som udstrålinger fra en digtergenius. Selvom der gøres vældige armbevægelser og udfoldes en del kabbalistisk talmystik samles bogens rejsegods ikke i storladen skulptur. Til

orientering kan jeg anføre at »helhedssynet« er bygget på grundmodsatningerne liv-død, lys-mørke, sandhed-løgn beslægtet med tre logiske love. Hertil kommer en række af imponerende triniteter: Bekendelse-forkyndelse-lovsang, Legem-sjæl-ånd, Fader- søn-helligånd, der kan fortsættes ad libitum gennem bogens utallige finbestemmelser. Med udgangspunkt i Grundtvigs legendarisk dunkle »Christenhedens syvstjerne« toppes der endelig op i en syvhed, som er bogens grundplan: Mangfoldighed-myte-historie-syn-sang-åbenbaring-liv (enhed) – og hvor enkeltdelene sindrigt skal spejle hinanden. Endelig blæser Borum i sine helhedsbestræbelser på nøgleårene 1810, 1824 og 1832. Og dem har han svært ved at kule ned. Det hele skal ligne et syn, men der bliver intet af, syvtallerne rasler, stilladserne skramler, modellerne knirker, de røres ikke med livets tryllekvist. Der kommer en mærkelig begrebstør homunculus, en Frederik Frankenstein ud af Borums laboratorium, dog med hyppige glimt af en poet af ånd og tanke, sjældent af et menneske af kød og blod.

Personligt tror jeg ikke, det beror på en fundamental blokering i Borums kongenialitet med Grundtvig. Han har simpelt hen haft for travlt. Han har ikke haft stunder til at hæve de ridsede brilleglas fra Grundtvig-litteraturens umådelige kontinent for at afklare sit syn på manden. Tingene er set i for ringe afstand. Bogen, der begyndte som en anmeldelse af Flemming Lundgreen-Nielsens disputats er altfor tidligt taget rødglødende af esssen og overladt til trykken. Jeg ville ønske, Borum ville bruge det år af sit otium, der kunne bringe helhedssynet til veje. Han er nemlig manden, der *kan* gøre det.